

Subjektive mål som drivkraft for sprog og læring

»Jeg husker, hvordan min bedstemor sad med alle sine engelske bøger. Dem havde hun rigtig mange af. De var så fine alle sammen. Dengang besluttede jeg mig til, at jeg ville lære engelsk og læse alle disse bøger!« (Arta, uddrag 1, min oversættelse fra lettisk)

Vi har alle haft sådanne øjeblikke – øjeblikke, som har sat tanker i gang, som har sat handling i gang, og som igen har ført til resultater, som har været vigtige for os. Det kan have været en bestemt situation, en følelse, en tanke, en god eller dårlig oplevelse. Det er i bund og grund sådanne øjeblikke, der oftest sætter os i gang med vores bestræbelser på at opnå noget – noget, der er vigtigt for os.

Spørgsmål om mål fylder meget i Danmark for tiden. Der bliver talt om faglige mål, vidensmål, færdighedsmål, kompetencemål, forankrede mål, langsigtede mål og kortsigtede mål. Mål er vigtige, og der er brug for at sætte sig mål, hvis noget skal læres. Men der er behov for at nuancere mål-diskussionerne. For det første fordi de ovennævnte begreber først og fremmest fortæller noget om et resultat af en proces og intet om selve processen. Ikke et ord om, hvordan læringsprocesserne kan forløbe forskelligt hos forskellige mennesker, og heller ikke noget om, hvordan disse læringsprocesser bliver sat i gang hos den enkelte. Hvad er det, der driver mennesker til at lære? Hvordan kan denne viden bruges i en læringssituation? For det andet giver disse faktorer heller ikke nødvendigvis plads til at tale om læringsprocesser som komplekse fænomener, der rummer et samspil af flere dimensioner, som spiller forskelligt sammen hos forskellige individer.

ELINA MASLO
Adjunkt, ph.d.
DPU, Aarhus Universitet
elma@edu.au.dk

Studiet »Flersprogede veje til succes – sprog og læring i transformative læringsrum«

For at illustrere, hvordan subjektive mål kan blive til drivkraften for en persons læring af mange sprog i et livslangt perspektiv, er der til denne artikel udvalgt nogle få eksempler fra mit igangværende studie af flersprogedes erfaringer med at lære sprog.

I det første uddrag fortæller den lettiske pige Arta om, hvordan hun som lille traf sin beslutning om at lære engelsk. Dengang havde hun ikke nogen idé om, »hvad hun skulle være, når hun blev stor«. Det var atmosfæren rundt om bedstemoren og hendes fine bøger, den elskede person siddende i sit hyggelige læsehjørne, der satte dybe spor i Artas sjæl, og som bevirkede, at sprog blev til en del af hendes hverdag og senere hendes professionelle karriere. Interessen for sprog fulgte hende igennem hele hendes skole- og studietid – og hun er nu i gang med at lære sit sjette sprog.

Det ovennævnte studie er en undersøgelse af flersprogedes erfaringer med at lære sprog og at lære ved hjælp af sprog. Det er et studie af læringsmæssig diversitet, inspireret af Claire Kramsch's arbejde med *The Multilingual Subject* (2009) samt Phil Benson og David Nunans *Learners' stories. Difference and Diversity in Language Learning* (2005). Udgangspunktet er, at alle mennesker er forskellige og derfor lærer forskelligt: mennesker lærer – og lærer sprog – i forskellige sammenhænge, på forskellige tidspunkter, på forskellige måder, på baggrund af forskellige erfaringer, drevet af forskellige mål, med forskellige resultater og med forskellige følelser. Og ikke mindst bliver menneskene selv forandrede som resultat af deres læringsprocesser.

Fjorten flersprogede voksne har fortalt mig om deres erfaringer med at lære forskellige sprog som andet- eller fremmedsprog (russisk, lettisk, engelsk og tysk). Disse mennesker er udvalgt som eksperter, der har erfaringer med at lære flere sprog i forskellige kontekster. Nogle af disse fortællinger bryder grænser for, hvad vi traditionelt anser for god sproglæring. Flere beretter om nogle dybt subjektive motiver og drivkræfter for sprog og læring, som meget sjældent bliver tilgængelige for forskning. De fortæller for eksempel om egne personlige erindringer og de følelser og drømme, som er forbundet hermed – forhold som sjældent bliver delt med fremmede. Disse læringshistorier åbner således for nye perspektiver på læring og sproglæring ved at skabe en indsigt i individernes unikke,

praktiske, emotionelle og symbolske liv i konkrete historiske kontekster (Kramsch 2009).

I artiklen her møder vi Inese og Arta – to veninder, som begge har studeret engelsk og dansk ved Letlands universitet og i dag arbejder som oversættere i Bruxelles. Vi møder Eduardo – en ung mand fra Brasilien, som arbejder i Danmark, men har en passion for fransk. Og vi møder Nelli – en pige fra Rusland, som har taget en del af sin uddannelse i Danmark, men efterfølgende har valgt at leve og arbejde i Polen. Der er i denne artikel kun mulighed for at få et lille glimt af de læringshistorier, som flersprogede mennesker her deler med os. Her hører vi om, hvordan Arta valgte at lære sit andetsprog og sit første fremmedsprog, hvordan Inese kom i gang med at lære sine fremmedsprog via sine fritidsinteresser, hvordan Eduardo holder sit franske ved lige ved at læse, og hvad der fik Nelli til at studere engelsk på højt niveau.

Teoretiske afsæt: sprog og læring i komplekse læringsrum

Så vidt vides, har mennesket aldrig før i verdenshistorien været udsat for så mange konstante forandringer, så mange informationer at skulle navigere i og ikke mindst så mange muligheder for at lære, som det er tilfældet i dag. I dag som aldrig før er det umuligt at påstå, at der kun findes én verden, der er den rigtige, eller at der er én viden, der er brugbar for alle på én gang. Mennesker opfatter verden forskelligt på baggrund af deres erfaringer i de forskellige kontekster, de er en del af.

Med denne artikel vil jeg gerne bidrage til at sætte fokus på de subjektive og emotionelle dimensioner af sprog og læring.

Studiet tager afsæt i en bred forståelse af sprog og læring, hvor sproget dækker over alle lingvistiske og ikke-lingvistiske aktiviteter, som finder sted mellem mennesker og inde i selve mennesket i de psykologiske, sociale, personlige, kulturelle og historiske verdener, de lever i (van Lier 2000). Mennesker kan lære, når de opdager de mange muligheder for læring, der er i den komplekse verden, og som der åbnes op for i interaktionen mellem mennesker og deres omgivelser. Læring forstås således som en proces, som kun kommer i gang, hvis individet aktivt engagerer sig i aktiviteter, som er meningsfulde for ham eller hende:

Learning is not a holus-bolus or piecemeal migration of meanings to the inside of the learner's head, but rather the development of increasingly effective ways of dealing with the world and its meanings. Therefore, to look for learning is to look at the active learner in her environment, not at the contents of her brain. (van Lier 2000: 246)

Flersprogede fortæller om sprog og læring

»Jeg vil så gerne lege med ham!«

Arta, den lettiske pige, som vi møder i indledningen, fortæller også om en anden situation, som hun husker fra sin barndom. Det var det øjeblik, hvor hun som 4-årig bevidst havde besluttet sig for at lære sit andetsprog – russisk. Sådan husker den i dag 35-årige Arta sine allerførste tanker om at lære et sprog:

»Min første erfaring med sprog ... da jeg forstod, at jeg virkelig gerne vil kunne et andet sprog ... var, da jeg legede i sandkassen. Jeg var 4 år gammel. En lille dreng kom hen til mig og sagde noget på russisk. Og jeg forstod det ikke. Som jeg husker det, så ville han gerne lege med mig. Men vi kunne slet ikke ... han talte ikke lettisk, jeg talte ikke russisk. Så der skete ingenting. Og jeg tænkte: 'Nu er det slut, det kan ikke blive ved sådan, jeg *vil* lære!' Og det gjorde jeg. ... Jeg kan ikke huske drengens ansigt, men jeg husker sandkassen og alt det rundt om«. (Arta, uddrag 2, min oversættelse fra lettisk)

Flere af de mennesker, som deltog i mit studie, beretter om den slags erfaringer, som de har gjort sig i deres barndom eller i teenageårene. Det er sådanne erfaringer, Claire Kramsch kalder »*embodied experience*« – erfaringer, som efterlader dybe spor i vores krop og sjæl, og som på længere sigt sætter os i gang med at handle (Kramsch 2009). Da Arta observerede sin elskede bedstemor læse bøger på engelsk, kunne hun med hele sin krop mærke bedstemorens begejstring for litteraturen. Vi kender ikke bedstemorens motiver eller hendes følelser i forbindelse med læsningen. Men oplevelsen af at se bedstemor læse har gjort indtryk på den lille pige. Arta besluttede sig for, at hun ville gøre ligesom sin bedstemor. Og det gjorde hun. I dag arbejder Arta som tolk i Bruxelles med sprogene engelsk, dansk, lettisk og fransk, hun læser meget i sin fritid og er i gang med at lære tysk.

I flere af de læringshistorier, som mit studie har fået adgang til, fortæller de flersprogede personer om situationer, hvor der opstår en enorm energi – drevet af et ønske om at opnå nogle helt subjektive mål med deres sprog og læring. For nogle er det et ønske om at gøre som én, de holder af, eller at blive som én, de holder af. For andre er der tale om situationer, hvor det nærmest fysisk gør ondt ikke at kunne udtrykke sig på et sprog. Denne oplevelse sætter nogle processer i gang, der resulterer i, at man opnår nogle meget ambitiøse mål. De beretter om kærlighedshistorier, om at have mistet et elsket familiemedlem, om at flytte til et andet land, om at rejse ud i verden, om venskaber ... De nævnte eksempler med deltagerens subjektive følelser som drivkraften for læring fortæller faktisk om, at læring ikke altid opstår ved, at man har nogle instrumentelle mål. En helt umålelig tanke kan sætte meget mere læring i gang end et alt for konkret læringsmål¹.

»Jeg var helt vild med tennis«

Ud over at fortælle om deres meget personlige tanker og drømme beretter deltagerne i studiet, at de bruger deres sprog for at få mulighed for at dyrke deres fritidsinteresser. Den 27-årige Inese fra Letland fortæller en historie om sin store passion. I sine tidlige teenageår interesserede hun sig meget for tennis. På det tidspunkt fandtes der ikke noget litteratur om tennis på lettisk. Derfor begyndte Inese at oversætte tennisblade fra russisk, engelsk og tysk til sit modersmål lettisk. Hun brugte sine ordbøger, satte ord sammen til sætninger, satte sætninger sammen til tekster, der gav mening for hende. Hun var 12-13 år på det tidspunkt. Inese kan ikke huske, hvor idéen kom fra, men der var i hvert fald ikke nogen, som havde bedt hende om det. Det var bare noget, hun gjorde – fordi hun interesserede sig meget for tennis.

»Hvis ikke jeg læser på fransk, lærer jeg det aldrig«

Også Eduardo fra Brasilien dyrker sine fritidsinteresser via sine sprog. Eduardo kan godt lide at læse og at se film. Når han gør det, føler han ikke, at han studerer sine sprog:

»I don't study! If I had to study I would definitely not learn the language. But I am curious ... for example 'Game of Thrones' – the book – and I got that in French. 'That is going to be a hell to read!' Because it is really really hard. But I just ... I try, because I know, if I don't do that, I am not going to learn. So I don't study like going to school, homework ... but I keep always in contact with the language ... like as if I meet a word

I don't know, I go to the dictionary and see what it means.
And I try not to translate things. I use a French-French
dictionary for example, not French-English or Portuguese«.
(Eduardo, uddrag 3)²

I dette uddrag fortæller Eduardo om sine strategier for at lære fransk. Ud fra sine egne erfaringer med at lære sprog ved Eduardo, at han skal være i kontakt med sproget for at blive bedre til det. Når Eduardo har lyst til at læse en ny bog, så vælger han at læse den på fransk i stedet for engelsk, som han ellers er rigtig god til. På trods af at Eduardo ved, at det bliver »et helvede« at skulle læse *Game of Thrones* på fransk, gør han det alligevel. For han ved, at hvis man skal blive god til sprog, så skal man bruge det til noget. Og hvorfor ikke bruge det til at dyrke sin hobby – at læse. Vi har altså her at gøre med en person, som *gør* ting igennem et andet sprog, drevet af sine interesser, sin passion for litteratur, og som ser muligheder for at udvide egne horisonter ved hjælp af sprog. Egentlig *gør* han meget mere med sine sprog, end man som sproglærer normalt forventer af »den gode elev«.

»Han blev nærmest til et guddommeligt væsen i mine øjne«

Også Nelli er vokset op i en familie, hvor der blev læst rigtig meget. Hun fortæller, at interessen for sprog derfor var meget naturlig for hende. Når jeg spørger Nelli, om hun husker et øjeblik i sit liv, hvor hun tænkte »Nu vil jeg lære dette sprog!«, fortæller hun, at ud over at hun generelt var meget glad for engelsk i skolen, oplevede hun, at denne situation satte nogle afgørende tanker i gang hos hende:

»En af drengene på vores skole ... han var nok 3 år ældre ... skrev i byens avis om sin rejse til Amerika ...

Det samme program rejste jeg med, da jeg senere selv skulle til USA ...

Drengens rejse lød fantastisk! Jeg tænkte, at kun de absolut udvalgte kunne klare konkurrencen om sådan en rejse. For selve udvælgelsen til rejsen er en virkelig lang proces, som varer næsten et helt skoleår og består af flere trin ... Det betød, at drengen nærmest blev et guddommeligt væsen i mine øjne ...

Og bagefter kom han over til os efter sin et år lange rejse til Amerika og fortalte os om den. På skolen talte man om ham som en nærmest mystisk figur – 'Ham, Andrey, han har været i Amerika! Han er så dygtig!' ...

Og da vi fik at vide, at det Amerikanske Råd for International Uddannelse afholdt den konkurrence hvert år i hele Rusland, at der ville komme en ny runde til september, og at vi var velkomne til at tage derhen og prøve ... så tænkte jeg, at jeg ville tage derhen bare for at finde ud af, hvilket niveau jeg var på i mit engelske ... uden nogen ambitiøse planer eller noget ... Men da jeg kom igennem den ene runde efter den anden og fik beskeden om, at jeg var blevet udvalgt, så var det selvfølgelig helt fantastisk! Specielt, at man som 15-årig kunne sige, at man havde nået noget så betydningsfuldt helt selv!«
(Nelli, uddrag 4, min oversættelse fra russisk)

Nelli har været et meget selvstændigt og målrettet barn i skolen. Hun har altid brugt de muligheder, som skolen gav hende for at lære, og især for at lære sprog. Men ligesom i Artas eksempel kan vi i dette uddrag se, hvordan Nelli ikke udelukkende bliver drevet af rent faglige mål om at være god i skolen. Hun oplever, hvordan hendes sanser og følelser involveres i arbejdet med at opstille og opnå et personligt vigtigt mål – nemlig at komme på et studieophold til USA. En skolekammerats fortælling om hans succes og oplevelser i et fremmed land sætter andre børn i gang med at ønske at være en del af mysteriet. Der er altså tale om nogle emotionelle, sociale og kognitive processer, der spiller sammen hos den enkelte. Der er tale om et aktivt handlende individ i samspil med andre i de konkrete kontekster.

Subjektive mål som nøglen til læring – det skal give mening for den enkelte

Læringen sker kun, når den lærende aktivt engagerer sig i meningsfulde aktiviteter. Først skal indholdet accepteres af individet som noget, der giver mening, for at han eller hun efterfølgende vil være i stand til at engagere sig aktivt i udforskningen af dette indhold. Jeg vil således med denne artikel argumentere for, at eleven eller den lærende inddrages i opstillingen af egne læringsmål (Dam & Association Internationale de Linguistique Appliquée 2001), og at man i denne proces på en eller anden måde tænker »de endeløse horisonter« ind (se note 1). At vi som lærere ikke glemmer, at vi kan hjælpe vores elever med at finde mening i det, de lærer, eller endnu bedre – give vores elever lov til at bringe deres egne livsspørgsmål med ind i klasseværelset, give eleverne mulighed for at finde på nye måder at være sig selv på:

Vi lyver for os selv, hvis vi tror, at eleverne kun lærer det, de bliver undervist i. Mens lærere har travlt med at undervise dem i at kommunikere korrekt, flydende og hensigtsmæssigt, opfinder eleverne deres egne nye måder at være på i deres kroppe og i deres fantasier. Succes i sproglæring er opfundet af skolen, af institutionernes behov for at afgrænse dem, der ved, fra dem, der ikke gør, men selve sproglæringsoplevelsen kan hverken være succesfuld eller ikke succesfuld. Den kan gennemlevs mere eller mindre meningsfuldt og kan være mere eller mindre transformativ, uanset hvilket niveau af dygtighed der opnås.³ (Kramsch 2009: 4, min oversættelse fra engelsk)

Hvis læringen handler om aktivt engagement i meningsfulde aktiviteter, så må lærerens primære opgave være at vække nysgerrighed, der kan blive til subjektive mål, og som igen forhåbentlig kan forbindes med skolens mål.

Spørgsmålet er så, hvordan skolen kan bidrage til at skabe oplevelser, der kan sætte tanker i gang, som kan sætte handling i gang, og som igen kan føre til nogle resultater, der er personligt vigtige for os. Oplevelser, der kan give os mulighed for at opleve, hvordan det med hele vores krop og sjæl virkelig føles at ønske at opnå et fagligt mål.

Et af de bud, Claire Kramsch har til sproglærerne, er, at de ikke skal glemme, at de selv er flersprogede subjekter. Hvis de tænker mere på deres egne erindringer, passioner, interesser og måder at være og at leve på, hvis de deler deres følelser om sprog med eleverne, og hvis de fortæller dem deres egne historier, vil det give eleverne mulighed for at finde deres egne måder at leve i sproget på.

Noter

1 Her får jeg lyst til at gengive et meget brugt citat af Antoine de Saint Exupéry, som en af deltagerne i studiet, Inese fra Letland, har oversat fra tysk til engelsk: »If you want to build a ship, don't drum up people to collect wood and don't assign them tasks and work, but rather teach them to long for the endless immensity of the sea« (Antoine de Saint Exupéry, Ineses

oversættelse fra tysk). Citatet i den tyske udgave stammer fra en hjemmeside om Ganzttagsschule (heldags-skole) i Tyskland. Citatet er valgt til at illustrere konceptet for arbejdet i læringslandskaberne i et læringshus i Osterholz-Scharmbeck: <http://www.lernhaus-im-campus.de/index.php/konzept/lernlandschaften>.

2 Alle eksempler brugt i artiklen er blevet læst igennem og accepteret af personerne selv. Uddragene er gengivet i deres oprindelige form, bortset fra uddrag 3, som er blevet ændret af Eduardo.

3 Citat på originalsproget: »We are fooling ourselves if we believe that students learn only what they are taught. While teachers are busy teaching them to communicate accurately, fluently, and appropriately, students are inventing for themselves

other ways of being in their bodies and their imaginations. Success in language learning is an artifact of schooling, of the need by institutions to demarcate those who know from those who don't, but the language-learning experience itself is neither successful nor unsuccessful. It can be lived more or less meaningfully and can be more or less transformative, no matter what level of proficiency has been attained« (Kramsch 2009: 4).

Litteratur

- Benson, P. & Nunan, D. (2005). *Learners' stories: Difference and diversity in language learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dam, L. & Association Internationale de Linguistique Appliquée. (2001). *Learner autonomy: New insights*. Milton Keynes: AILA.
- Kramsch, C. (2009). *The multilingual subject: What foreign language learners say about their experience and why it matters*. Oxford: Oxford University Press.
- van Lier, L. (2000). From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. I: J. Lantolf (red.), *Sociocultural theory and second language learning* (s. 245-259). Oxford: Oxford University Press.